

Яременко М. В.

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО ЦЕНЗУ КАНДИДАТІВ У НОМІНУВАННІ НА ПАРАФІЯЛЬНІ НАСТОЯТЕЛЬСТВА У КИЇВСЬКІЙ МИТРОПОЛІЇ XVIII СТ.

У статті проаналізовано причину, що не дозволила церковній владі навіть за державної підтримки до кінця XVIII ст. вповні реалізувати політику «освітнього дисциплінування» парафіяльного духовенства Київської митрополії. Увагу зосереджено на практиках виборності священників і спадкування парафій у Глухівській, Києво-Печерській та Решетилівській протопопіях.

Ключові слова: «освітнє дисциплінування», парафіяльне духовенство, Київська митрополія, Києво-Могилянська академія.

Від часу перебування на митрополичому престолі Петра (Могили) й упродовж наступних десятиліть XVII та у XVIII ст. київські ієрархи цілеспрямовано зосереджували зусилля на тому, аби підвищити освітній рівень підлеглого парафіяльного духовенства. Слід зазначити, що у XVIII ст. їх настанови вже дублювали розпорядження, що йшли від верховного органу управління Православною Церквою у Російській імперії – Святійшого Синоду. Не передаючи вкотре детально зміст синодальних розпоряджень про обов'язковість навчання дітей духовенства, що з'являлися впродовж усього століття, лише зазначу, що у виписці 1758 р., яку спеціально для Київської академії зробили у канцелярії Синоду, згадано про законодавчі стимули до студій 1708, 1710, 1721, 1722, 1723, 1725, 1728, 1730, 1731, 1737, 1738 і 1758 рр. Не всі з них стосувалися в однаковій мірі кожної єпархії, деякі можна назвати радше правовими прецедентами, про які також знали у Києві [6, арк. 91–97].

Згідно із пропагованим ієрархією сценарієм, поповичі мали отримати академічну освіту, а за тим, крокуючи батьківськими стопами, поповнювати кліри освіченими кадрами. Разом з тим церковна влада намагалася затримати у «школах» церковно- і священнослужительських чад не тільки «багатом», а й «пряником». Скажімо, київський владика Рафаїл (Заборовський) розпорядився тим з них, хто осиротів, виділяти на час навчання половину прибутку від парафії покійного батька (друга йшла вікарієві) [8, с. 26].

Єпархіальна влада у XVIII ст. також намагалася не лише запроторити синів духовенства у науку, аби ті згодом, поповнивши лави церковних клірів, мали відповідний освітній ценз, а й регулювати процес посідання парафій шляхом одру-

ження «академіків»-кандидатів на церковнослужителів та священників із доньками парафіяльних ієреїв (живих чи вже покійних). Новоспечені зяті-«інтелектуали» мали спадкувати парафію тестя. За висновками Людмили Посохової, такі шлюбні в українських єпархіях, коли не лише вихованці шукали наречених серед дівчат духовного «звання», а вже й панотці «замовляли» високоцолого зятя, стали характерними від 1760-х рр., а особливо масовими у 1760–1780-х рр. [11, с. 39–54; 14, с. 197–201].

Регулярні нагадування про потребу парохам відправляти дітей у науку, що вказують на актуальність таких заходів попри багатодесятилітні зусилля, до яких у XVIII ст. долучилася й державна влада, були характерними для всіх українських церковно-адміністративних одиниць [9, с. 84–85; 12, с. 37–39; 17, с. 50–54]. Причому, невдачі у реалізації відповідних розпоряджень характеризували не лише Київську митрополію. Наприклад, про успішність чи, радше, навпаки – неуспішність намагань навчати добровільно чи примусово синів духовенства у Білгородській єпархії свідчить указ із канцелярії місцевого владика Єпіфанія 1724 р., у якому згадується про неодноразове дублювання синодального розпорядження про обов'язкові студії духовних чад у 1723 р. та невислання батьками синів і досі в науку «знатно для своїх корыстеи» [21, арк. 2].

Аналіз успішності реалізації політики «освітнього дисциплінування» парохів, проведений на основі інформації про церковні кліри окремих протопопій Київської митрополії станом на 1770-ті рр., дає змогу стверджувати, що до ідеалу – богословської освіти приходських ієреїв – було ще далеко. Так, на 1774 р. лише 27 % священників (із 94 %, про які є інформація)

Глухівської протопопії (нагадаю, що Глухів три-валлий час був столицею Гетьманщини) відвідувало «латинські школи», проте вищі класи – богослов'я та філософію – менше 2/3 з них [19, арк. 1–50]. Під боком київського митрополита – у Києво-Печерській церковно-адміністративній одиниці – на 1774 р. лише 38 % ієреїв скуштувало академічної науки, причому так само до теологічного та філософського курсу дійшло приблизно 2/3 колишніх «академіків» [5, арк. 1–10 зв.]. Натомість у віддаленій від архієрейського осідку прикордонній Решетилівській протопопії на 1773 р. таких було менше половини із 55 % тамтешніх священників, які пройшли гарт у «латинських школах» [20, арк. 5–12].

Чому ж церковна влада, зусилля якої у XVIII ст. отримали й державну підтримку, не змогла досягнути помітніших результатів у зростанні освітнього рівня парафіяльного духовенства? Як видається, головною причиною була практика виборності священників вірянами.

Питанням номінування на парафії історики цікавляться вже півтора століття [7; 24]. Коротко їх висновки можна підсумувати у двох пунктах. Перший – аж до кінця XVIII ст. в Україні діяло право виборності православних парохів прихожанами, причому кандидати походили з різних станів. Окремо слід звернути увагу на той факт, що власники населених пунктів, якщо такі були, безпосередньо впливали на обрання тієї чи іншої кандидатури. Цей момент належить особливо наголосити, адже він не завжди обговорюється у дослідженнях, натомість вказується лише на виключне право громади. Якщо пригадати нурти церковного життя та інтелектуальний «клімат» другої половини XIX ст., то неважко зрозуміти, чому обиралася така опція. Для українських істориків-народників та їх послідовників важливо було вказати на роль громад у житті соціуму. Проте саме наукове зацікавлення питанням номінування на парафії стимулювало дослідження початку 1860-х рр. Юхима Крижанівського. Можна припустити, цього уродженця с. Купіювата Липовецького повіту Київської губернії (нині – с. Копіювата Монастирищенського р-ну Черкаської обл.) родом зі священницької сім'ї, нещодавнього випускника (1857) Київської духовної академії, а тоді ще й викладача Київської духовної семінарії, до занурення у минуле практик обсадження приходів та наголосів на ролі громади могли стимулювати актуальні церковні питання, що стояли на порядку денному. Зокрема, саме тоді у Православній Церкві під впливом поширення практик виборності у світських інституціях обговорювалося питання їх впрова-

дження у життя епархій та парафій. Наприклад, у церковних журналах пропагувалося обрання духовенством кандидатів на посади благочинних самим духовенством [15]. За два десятиліття московське земство навіть виступило із проектом передати майно кожної церкви у завідування місцевої парафіяльної громади, а також зробити виборними духовенство і церковнослужителів. Ця пропозиція спровокувала хвилю критичних відгуків у церковній періодиці, зокрема й українських епархій [18].

Сучасна історіографія, звертаючись до проблеми номінування на парафії, по суті, повторює та хіба доповнює новими «причинками» доробок дослідників XIX ст. Проте без відповіді залишається питання, наскільки поширеною була виборність, внаслідок якої церковні кліри поповнювалися не поповичами, а кандидатами зі світських станів. До висуненого прихожанами та патроном світського ставленика вимоги були інакші, й у порівнянні з вимогами до дітей духовенства вони виглядають традиційними і набагато простішими. Так, київський архієпископ Варлаам (Ванатович) у 1722, 1723 та 1726 рр. наказував протопопам, аби ті обраних прихожанами кандидатів на парохів, «не изучившихся добре наизусть десятилетия, блаженств, седми сакраментов и прочего катихизического учения до иерейского наипаче чина надлежащаго», у катедру для посвячення не присилали [13, с. 55–56]. Наступник Варлаама Рафаїл (Заборовський) нагадував 1731 р., що «хотя быти пресвитер да умиет Псалтир и да разумиет все, еже четет, – священное правило, и святое Евангелие, и апостольския книги и все божественное писание; аще ли же ни, да не поставится» [8, с. 8].

Через вісім років він знову вимагав того самого від ставлеників: після апробації «в добром и непорочном их житии и совершенном в чтении Священного Писания и церковного пиния искусстви» останніх належало передати під опіку «учительным, честным священникам для совершенного обучения всему, что к должности священнической касается, а именно: видали б ти ставленники заповиди Божии, церковныя таинства, апостольския и Святых Отец предания и прочие догматы православно-кафолической веры» [8, с. 19].

За наступника Рафаїла – Тимофія (Щербацького) – ситуація не змінилася: більшість духовенства отримувала знання рівня дяківської парафіяльної школи. Преосвященний продовжував політику попередника – неодноразово у 1740–1750-х рр. вимагав не присилати на посвячення кандидатів, які заледве уміли читати,

і навіть після навчання при катедрі «все таки являлись “средственны”, “умеренны” и даже “тупы” в чтении и письме» [3, с. 129–130, 155, 225–226]. Арсеній (Могилянський), який відзначився не менш строгими указами щодо виховання в Київських Атенах дітей духовенства, разом з тим залишив для них одну шпаринку: сини священнослужителів, які не відвідували «латинських шкіл», однак проходили рукопокладення, сплачували на користь Академії грошовий штраф (від 3 до 20 рублів). Як і його попередники, він вимагав одночасно, аби інші кандидати (зі світських станів) були принаймні письменно [23, с. 335, 397].

Навіть наприкінці XVIII – початку XIX ст. київські митрополити клопоталися про те саме: 1797 р. Єрофей (Малицький) розпоряджався, аби єпархіальний екзаменатор перевіряв не лише знання ставлениками Катехізису, як перед цим, а й правила щодо духовенства із Духовного Регламенту [1, с. 99–100]. Гавриїл (Банулеско-Бодоні) (1799–1803) чинив аналогічно (щоправда, за управління обох владик ситуація ускладнювалася належністю до єпархії після поділів Речі Посполитої колишніх унійних парафій із новонаверненим на православ'я духовенством). Духовні правління та благочинія представляли до рукопокладення кандидатів, які були «в чтении книг, а паче проповедей неискусными, также в пении и церковном уставе неисправными» [22, с. 193].

Спадкування парафій членами родини попереднього священника – друга характерна риса шляху до приходу у XVIII ст. Проте і тут варто наголосити, що ієрей, передаючи парафію родичеві, також мав заручитися підтримкою прихожан та власника населеного пункту, а кандидати-діти священнослужителів не конче характеризувалися вищою за елементарну освіту. Ба більше, рядові ієреї не завше вбачали необхідність у шкільному навчанні синів, як, зокрема, засвідчує такий приклад.

У Сорочинцях зусиллями, зокрема фінансовими, києво-могилянського вихованця протопопа Григорія Горковського було створено слов'яно-латинську школу із двома класами: «словеноруським» та «словено-польсько-латинським» (рівень, що відповідав класам аналогії та інфіми в Академії). За кілька місяців його коштом зведено необхідні будівлі і продумано господарську інфраструктуру та її обслуговування навіть із такими елементами, якими тоді не могли похвалитися Київські Атени, як-от власним «цирульником» та двома пралями для вихованців. У школі також планувалося, окрім опанування

граматики відповідних мов та арифметики, готувати ставлеників до майбутнього ієрейства. Навчальний заклад при «капітулі протопопском», схвалений вищою духовною владою, розпочав функціонування у травні 1740 р. Проте вже за кілька місяців Григорій потрапив під слідство та був зміщений з управління, а саму церковно-адміністративну одиницю поділили надвоє. Серед цілого грона недоброзичливців – ажде далеко не все підлегле духовенство із захопленням прийняло нововведення – знайшлися й такі, які звинуватили Горковського у самовільному, без поради зі священниками протопопії, відкритті школи та використанні зібраних на утримання учнів ресурсів. Другий закид спростовано у ході слідства, хоч і встановлено, що вартість навчання не вигідна, бо за ті самі кошти можна «заправлятися» науками у дяка. Без ініціатора школа швидко занепала: останню згадку про її учнів, число яких скоротилося майже втричі у порівнянні зі стартовими позиціями, датовано березнем 1741 р. [10]. Отож, обираючи місце навчання для дітей, парахи зважали не так на якість освіти, як на її економічну доступність, навіть якщо наука характеризувалася всього-на-всього елементарним рівнем (дяківська школа).

Якщо священникам бракувало усвідомлення необхідності дати теологічний вишкіл потенційним спадкоємцям парафії – синам, то при обранні собі «пастиря» віряни і поготів не завжди зважали на освіту ставлеників. У XVIII ст. маємо достатньо випадків надавання приходськими «овечками» переваги кандидату з елементарним рівнем грамотності перед «академіком» при елекції пресвітера. Хрестоматійною ілюстрацією тут слугує приклад батька чигиринського єпископа Іринія (Фальковського) Йоакима Фальковського, вихованця «школи» філософії Київських Атен. Коли його направили священником у церкву в селі Смош, то власник і парафіяни виступили проти, бажаючи мати настоятелем іншу людину, яка не навчалася у «латинських школах». Йоакиму таки довелося відмовитися від смошівської парафії [2, с. 9–10]. Подібні надання переваги не кандидату-вихованцю навчального закладу зайвий раз показують, що миряни не конче зважали на високий рівень освіти панотця, як того вимагали церковні розпорядження.

Наскільки ж поширеними були практики виборності на парафії та спадкування настоятельства у Київській митрополії XVIII ст.? Приблизне уявлення про живучість виборного начала дають відомості із трьох згаданих протопопій. Зупинюся на цих даних детальніше, наголосивши спочатку, що походження чинних ієреїв зі

священицьких родин не є підставою для остаточних підрахунків поширення спадкування парафій, адже не конче син священика був парохом при батьківському храмі.

Відомість про духовенство Решетилівської протопопії (загалом 20 священнослужителів у 14 парафіях на 1773 р.) не настільки детальна, аби підрахувати всі випадки переходу приходів у межах родини. Проте окрема конкретизація дає змогу провести аналіз.

У Решетилівці при одному храмі зафіксовано три покоління священиків-родичів: дід, батько та його син, при іншому дияконував зять настоятеля (на час складання відомості вже покійного, тож церква була без ієрея). Ще на одній парафії служив зять покійного попереднього попа. Окрім цих трьох спадкувань настоятельства, у центрі протопопії ще при одному храмі дякували два брати [20, арк. 6 зв.–8 зв.]. Загалом, у протопопському центрі достеменно можна твердити про поширення переходів парафій в межах родини на 50 % (без останнього церковнослужительського «осімейнення»).

У решті приходів протопопії можна встановити ще три випадки спадкування, коли при одній церкві із трьох священиків двоє були дітьми попереднього попа, при другій ієрей та дячок доводилися братами, а в третій настоятель та вікарій доводилися один одному батьком та сином [20, арк. 9–9 зв., 11]. Отож загалом із 14 парафій при шести (майже 43 %) напевно встановлюється чинність спадкування.

Дані про духовенство Києво-Печерської протопопії за 1774 р. (42 священнослужителі при 31 храмі) також не завжди дають чіткі відповіді про кількість випадків переходу приходів у межах родини. Однак, опираючись на опосередковану інформацію, спробую встановити мінімальний відсоток спадкування приходів.

Можна виділити перехід парафій від уже покійних попередників до їхніх родичів-наступників та одночасне співслужіння при храмі батька і сина, тестя і зятя тощо. У Києві на Печерську щонайменше у 60 % випадків доводиться вести мову про спадкове посідання парафій (при церкві священиками були син замість померлого батька-попа, зять діючого ієрея, племінник замість дядька, співслужили батько-настоятель та син-диякон) [5, арк. 1–3].

За межами Києва при храмах протопопії спадкування простежується у таких випадках. При одній церкві на місці батька-священика настоятелями були його син і зять, при іншій дияконував син покійного ієрея. Ще при одному храмі парохом став брат покійного священика,

а при іншому – син покійного попа і зять вже чинного половинного настоятеля. При цьому дякував у другому випадку син іншого сина померлого ієрея, себто племінник чинного. У ще одній церкві двоє дітей померлого священика при чинному служили дячками. На двох парафіях після покійного батька-священика при церкві ієреєм служив його син. Зрештою, при Звіринському храмі св. Іоанна Предтечі на 1774 р. взагалі не було причету «за измертвієм» священно- та церковнослужителів (слід гадати – під час недавньої чуми), однак у чернетковій відомості про духовенство протопопії вже наступного 1775 р. парохом там значився син покійного священика, що на 1774 р. ще навчався в Київській академії і мав лише 29 років при необхідних для висвячення 30-ти [пор.: 5, арк. 3 та 4, арк. 4 зв.]. Хоча на 1774 р. він ще не служив на батьківському місці, однак вакансія не займалася іншими претендентами, тож цей випадок я зараховую також до прикладів спадкування.

У позакиївських храмах протопопії ще у п'яти випадках простежується можливість переходу парафій в межах родини. При одній церкві співслужили тесть і зять, при іншій можна припустити настоятельство братів, хоча прямо про їхню кривність не зазначено. На їхні родинні пов'язання вказує прізвищева ідентифікація та походження: половинними ієреями були попівські діти Стефан та Даміян Самойлови. Причому, що напевно, дякував у храмі Стефанів син. Ще на одній парафії пасторами значилися батько і син, а при двох інших батько служив настоятелем, а син – дяком. У решті 13 храмах протопопії відомість 1774 р. прямо на спадкування не вказує, хоча у трьох випадках її можна запідозрити, адже там настоятелі та дяки (у 2 церквах) і дячок та пономар були однофамільцями (хоча патронімічні прізвища «Іванов», «Ніколаєв» та «Стефанов» не вельми надійні аргументи для проголошення кривності) і мали однакове станове походження [5, арк. 3–10 зв.]. Отож за прямими, хоча й, слід гадати, неповними та принагідними даними, у протопопії за межами Києва щонайменше на 50 % приходів позначилося право спадкування (якщо сюди додати випадки співпадіння прізвищ – 61,5 %). Загалом же у всій церковно-адміністративній одиниці цей відсоток становив як мінімум 51,6 % (чи 61,3 % у випадку долучення однакових прізвищевих ідентифікацій). Можна ще виокремити т. зв. «чисті осімейнення», коли в межах родини передавалося настоятельство чи його половина, себто, не беручи до уваги виконання тими чи тими родичами церковнослужительських та дияконських обов'язків (звісно,

найчастіше в якості першого кроку саме до ієреїства). Такі переходи обов'язків пароха в Києво-Печерській протопопії на середину 1770-х рр. зафіксовано при 11 храмах, себто у 35,5 % [5, арк. 1–10 зв.].

У Глухівській протопопії на 1774 р. (67 священнослужителів) «із натяжкою» можна вести мову про спадкове служіння у 21 церкві із 43, тобто приблизно 48,8 %. Однак про «чисте осімейнення» правильніше говорити лише у 12 випадках (27,9 %), коли парафія чи її частина перейшла до сина чи зятя настоятеля або, в одному випадку, колишнього дяка. Загалом же із 21 храму сини попереднього пресвітера служили «цілопарохіальними» ієреями у 5, зяті – у 1, син покійного дячка священником – у 1. Ще в одному випадку із двох приходських «пастирів» другий був сином покійного настоятеля тієї самої церкви, а його брати – дячком і одним із двох пономарів. На іншій парафії, де співслужили 3 священники, другий був сином померлого ієрея того ж таки храму, а третій – його зятем. У ще одній церкві з двох попів один був сином, а інший онуком (сином чинного ієрея) попереднього священника. Із двох пресвітерів іншого храму другий доводився зятем покійному настоятелю. При одній із церков протопопії настоятелю перейшло місце покійного батька-попа, а пономар (не його родич) був сином дяка.

Спроби залишити приход за родиною зафіксовано у п'яти випадках, коли при батьку-настоятелю діти виконували дяківську «должність» (2), пономарську (1), і дяківську, і пономарську (1), дяківську, піддячу і пономарську (1).

До ілюстрації спадкування віднесено також кілька випадків, які, втім, стосуються церковнослужительських обов'язків. Так, ув одній церкві пономарем був син тамтешнього дячка, в іншій – син покійного пономаря, а в третій – син покійно-

го ієрея. Ще в одному випадку дячком служив також син померлого священника [про весь 21 випадок див.: 19, арк. 3, 6, 10, 16, 19–20 зв., 23, 24, 29, 30–31а, 35, 39–40, 42–45, 47–48].

Отже, можемо констатувати, залучивши дані із трьох протопопій у різних частинах Київської митрополії, що фактор виборності на 1770 рр. був ще достатньо потужним, становлячи іноді понад 50 % випадків посідання парафій. Тож кліри поповнювалися не лише дітьми чинних священників, а й представниками інших станів. Вимагаючи від духовенства направляти на навчання до Могілянських Атен синів, церковна влада аж ніяк не могла адресувати ті самі укази представникам лаїків. Показово, що навіть у стінах Академії представники світських станів мали інакші права, ніж їх однокашники з родин духовенства. Як писав у 1790 р. київський митрополит Самуїл, відмовляючи Якимові Сулимі у направленні інспектора для дітей, «не мало и то препятствует, что священно и церковнослужительские дети, по указным предписаниям должны безотлучно при академии продолжать свое учение, а разночинченские не зависят от моей власти» [16, с. 141, № 101]. Більше того, саме вочевидь через велику чисельність ставлеників зі світських станів, архієреї, паралельно із дублюванням суворих синодальних указів про потребу навчатися синам священно- та церковнослужителів і надавати перевагу при висвяченні вихованцям «латинських шкіл» перед рештою, нагадували претендентам зі світських станів про інші умови торування шляху до парафії, що про них згадано вище. Аби справді домогтися обов'язкового навчання майбутніх священників, церковна влада мала подбати не лише про створення мережі професійних духовних закладів, а й змінити систему посідання парафій. А це вже стало здобутком нового часу.

Список літератури

1. Белгородский А. Киевский митрополит Иерофей Малицкий (1796–1799 гг.) / А. Белгородский. – К., 1901. – П+П+224 с.
2. Булашов Г. О. Преосвященный Ириней Фальковский, епископ Чигиринский / Георгий Онисимович Булашев. – К., 1883. – [2]+IV+285 с.
3. Граевский И. С. Киевский митрополит Тимофей Щербачкий / Граевский Иван. – К., 1912. – IV+241 с.
4. Державний архів м. Києва (далі – ДАК). – Ф. 314. – Оп. 1. – Спр. 117. – 12 арк.
5. ДАК. – Ф. 314. – Оп. 1. – Спр. 326. – 10 арк.
6. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Ф. 312. – Спр. 438 (438/430с). – 183 арк.
7. Крыжановский Е. Очерки быта южнорусского сельского духовенства в XVIII веке // Собрание сочинений / Е. М. Крыжановский. – К., 1890. – Т. 1. – С. 391–439.
8. Орловский П., прот. Сказание о блаженном Рафаиле митрополите Киевском / Петр Орловский, прот. – К., 1908. – 54 с.
9. Пархоменко В. Очерк истории Переяславско-Бориспольской епархии (1733–1785 гг.) в связи с общим ходом малороссийской жизни того времени. Опыт церковно-исторического исследования / Владимир Пархоменко. – Полтава, 1908. – [2]+IV+98+XXXII с.
10. Попов Хр. Протопопская школа в Сорочинцах в 1740–1741 гг. / Хр. Попов // Полтавские епархиальные ведомости. – 1892. – № 19–20. – Ч. неоффиц. – С. 749–772.
11. Посохова Л. Ю. «Сыскал для женитьбы место...». Брачные стратегии священников в контексте социокультурного конфликта в Украине в XVIII в. / Л. Ю. Посохова // Адам і Ева. Альманах гендерної історії. – 2007. – № 13. – С. 39–54.
12. Посохова Л. Ю. Харківський колегіум (XVIII – перша половина XIX ст.) / Л. Ю. Посохова. – Х. : Бізнес Інформ, 1999. – 168 с.

13. Рыболовский А. П. Варлаам Ванатович, архиепископ Киевский, Галицкий и Малыя России / А. П. Рыболовский. – К., 1908. – 202 с.
14. Серебренников В. Киевская академия с половины XVIII века до преобразования ея в 1819 году / В. Серебренников. – К., 1897. – [2]+224 с.
15. Струменский Е. С. О закрытии духовных правлений в Подольской епархии в 1860 г. и о назначении вместо их благочинных, а также о назначении благочинных по выборам духовенства / Евгений Степанович Струменский // Прибавление к Подольским епархиальным ведомостям. – 1862. – Ч. неоффиц. – № 17. – С. 543–550.
16. Сулимовский архив. Семейные бумаги Сулим, Скороп и Войцеховичей. XVII–XVIII в.; пред. и ред. А. М. Лазаревского. – К., 1884. – XXII+316 с.
17. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (1700–1786) / О. І. Травкіна. – Чернівці: ДКП РВВ, 2000. – 119 с.: іл.
18. [Уводский Н. П.]. Проект Московского губернского земского собрания о реформе приходов / Николай Петрович Уводский // Вольнские епархиальные ведомости. – 1881. – Ч. неоффиц. – № 35. – С. 1203–1213.; № 36. – С. 1234–1253.
19. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАК України – Ф. 127. – Оп. 1009. – Спр. 3. – 50 арк.
20. ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 4201. – 32 арк.
21. ЦДІАК України. – Ф. 2009. – Оп. 1. – Спр. 71. – 2 арк.
22. Чеховский В. Киевский митрополит Гавриил Банулеско-Бодони (1799–1803 гг.) / В. Чеховский. – К., 1905. – II+307 с.
23. Шпачинский Н., свящ. Киевский митрополит Арсений Могиланский и состояние Киевской митрополии в его правление (1757–1770) / Николай Шпачинский, свящ. – К., 1907. – XVII+683 с.
24. Senyk S. Becoming a Priest. The Appointment and Ordination of Priests in the Orthodox Church in Ukraine in the Eighteenth Century / Sophia Senyk // *Orientalia Christiana Periodica*. – 2003. – Vol. 69. – P. 125–151.

M. Yaremenko

ROLE OF THE PRETENDER EDUCATIONAL LEVEL IN THE NOMINATION TO PARISH PRIEST IN KYIVAN EPARCHY OF 18TH CENTURY

The reason of the both church and state authorities failure in the process of the entire parish clergy “educational disciplining” in Kyivan eparchy even to the end of 18th century is analyzed in the article. The practices of the priests election and parishes inheritance in Khluhiv, Kyiv-Pechersk and Reshetylivka protopopiji take into consideration.

Keywords: “educational disciplining”, parish clergy, Kyivan eparchy, Kyiv-Mohyla Academy.

Матеріал надійшов 03.02.2014